

Wprowadzenie

Autor:
Agnieszka Chłoń-Domińczak

Część monograficzna *Raportu o stanie edukacji 2012* poświęcona jest dokonującym się w Polsce zmianom w dziedzinie kwalifikacji. Kwalifikacje są zdobywane w Polsce poprzez uczestnictwo w kształceniu organizowanym przez szkoły oraz przez uczelnie. Kwalifikacje zdobywane są także poza instytucjami oświaty i szkolnictwa wyższego poprzez uczenie się w ramach różnego rodzaju kursów, szkoleń, a także uczenie się w toku wykonywania pracy. W *Raporcie* mowa jest o zmianach zachodzących w edukacji ogólnej, w szkolnictwie zawodowym oraz w szkolnictwie wyższym w kontekście prac nad Polską Ramą Kwalifikacji – narzędziem, które ma służyć wspieraniu rozwoju różnych form uczenia się przez całe życie w Polsce.

Prace związane z modernizacją systemu kwalifikacji trwają w Polsce od lat dziewięćdziesiątych XX w. Inicjatywa działań reformatorskich wychodzi od władz publicznych (instytucji rządowych), ale równocześnie poszukiwania nowych, bardziej efektywnych metod działania w sferze kwalifikacji podejmowane są także przez liczne środowiska, które, korzystając z autonomii, wprowadzają różne innowacje. Należy podkreślić, że inicjatywy rządowe w dziedzinie rozwoju kwalifikacji realizowane są ze znaczącym udziałem zainteresowanych środowisk związanych zarówno z edukacją, jak i z rynkiem pracy. Tak więc w Polsce modernizacja systemu kwalifikacji dokonuje się równocześnie „odgórnie” i „oddolnie”.

Modernizacja systemu kwalifikacji ściśle wiąże się ze zmianami, które zaszły w ostatnich pięciu latach w kształceniu szkolnym (ogólnym i zawodowym) oraz w szkolnictwie wyższym. W 1999 roku wprowadzono podstawy programowe kształcenia ogólnego, które w nowy sposób unormowały program nauczania, definiując cele oraz treści kształcenia ogólnego⁴⁴. Dzięki tej zmianie szkoły uzyskały większą możliwość samodzielnego tworzenia programów nauczania. W 2007 roku rozpoczęła prace grupa ekspertów przy Ministerstwie Edukacji Narodowej, która opracowała nową podstawę programową kształcenia ogólnego. Pozostawiając szkołom dużą swobodę wyboru programów nauczania, twórcy podstawy skoncentrowali się na czytelnym określeniu efektów kształcenia. W pracy nad nową podstawą programową kształcenia ogólnego uczestniczyła grupa ponad 100 ekspertów, wywodzących się spośród uczonych, specjalistów z systemu egzaminacyjnego oraz doświadczonych nauczycieli. Projekt nowej podstawy poddany był szerokim konsultacjom społecznym, zwłaszcza w środowiskach nauczycielskich, zarówno w formie dużych konferencji, jak i spotkań dyskusyjnych w mniejszych gronach. Uruchomiono także forum internetowe umożliwiające wszystkim chętnym zgłaszanie uwag i propozycji. Upowszechniano bezpłatnie materiały informacyjne. Nowa podstawa kształcenia ogólnego wdrażana jest w szkołach od roku szkolnego 2009/2010⁴⁵.

Analogiczne działania w odniesieniu do podstawy programowej kształcenia w zawodach rozpoczęto w 2008 roku. Obok specjalistów z instytucji oświatowych w tworzenie tego dokumentu w szerokim zakresie zaangażowani byli przedstawiciele środowisk spoza oświaty. Szczególnie ważną rolę odgrywali pracodawcy, związki zawodowe, przedstawiciele szkół wyższych oraz ministrów właściwych dla poszczególnych zawodów. Podstawę programową kształcenia w zawodach opracowywano, opisując kwalifikacje szkolne w języku efektów uczenia się. Projekty opisów kwalifikacji recenzowali specjaliści zewnątrzni w stosunku do szkolnictwa zawodowego. Przeprowadzono także uzgodnienia z ministerstwami właściwymi dla poszczególnych zawodów oraz konsultacje społeczne, m.in. ze środowiskiem nauczycieli szkół zawodowych. Nowa podstawa programowa kształcenia w zawodach wdrażana jest w szkolnictwie od roku szkolnego 2012/2013⁴⁶. Warto podkreślić, że podstawy

⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. z 1999 r. Nr 14, poz. 129).

⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach (Dz. U. z 2012 r. Nr 0, poz. 184).

programowe kształcenia ogólnego oraz podstawa programowa kształcenia w zawodach są ściśle związane z wymaganiami egzaminacyjnymi, które wcześniej były określane w odrębnym akcie prawnym. Powodowało to rozbieżności pomiędzy kształtowaniem efektów uczenia się a ich weryfikacją. Po zmianie, zgodnie z podstawami programowymi przeprowadza się egzaminy zewnętrzne; stanowią one także ważny punkt odniesienia w ocenianiu wewnątrzszkolnym.

W szkolnictwie wyższym zasadnicze zmiany systemowe wprowadzone zostały zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego, w którym Polska uczestniczy od 1999 roku. Wprowadzono: trójstopniowy system studiów, system ECTS, obowiązek wydawania suplementów do dyplomów oraz powszechnie obowiązujący system akredytacji. Prace nad ramami kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego w Polsce rozpoczęły się w 2006 roku. W 2011 roku wszedł w życie cały zestaw nowych regulacji dotyczących szkolnictwa wyższego stanowiących podstawę prawną do wdrożenia nowych rozwiązań systemowych, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego⁴⁷.

Powyższe zmiany dokonane w szkołach i w uczelniach otworzyły drogę do modernizacji i integracji systemu kwalifikacji w Polsce, opartego na ramie kwalifikacji. Tworzenie krajowych ram kwalifikacji rekomendują państwom członkowskim Unii Europejskiej Parlament Europejski i Rada Europejska⁴⁸. Należy podkreślić, że w Polsce już w Krajowym Programie Reform (KPR) na lata 2005–2008 wśród zadań do realizacji wymieniano wdrażanie Krajowej Ramy Kwalifikacji spójnej z założeniami Europejskiej Ramy Kwalifikacji, wyznaczając do tych działań Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministra Edukacji. Zadania te były ujęte również w KPR na lata 2008–2011 oraz w KPR – Europa 2020 na lata 2011–2014 i w jego aktualizacji na lata 2012–2013. O wdrażaniu ramy kwalifikacji mówi także średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020, przyjęta przez Radę Ministrów w 2012 roku.

W 2008 roku Minister Edukacji Narodowej powołał grupę roboczą, która przygotowała ekspercki projekt Polskiej Ramy Kwalifikacji oraz wstępne wytyczne na temat jej wdrażania⁴⁹. Wytyczne dotyczyły zarówno opracowania rozwiązań wspierających modernizację krajowego systemu kwalifikacji z wykorzystaniem Polskiej Ramy Kwalifikacji, jak i przygotowania raportu referencyjnego – dokumentu prezentującego zgodność polskiego systemu kwalifikacji z Europejską Ramą Kwalifikacji, w ramach współpracy europejskiej mającej na celu zwiększenie porównywalności systemów kwalifikacji w krajach członkowskich, a przez to ułatwianie mobilności w Europie.

Dla koordynowania przygotowań do wdrożenia krajowych ram kwalifikacji, 17 lutego 2010 roku Prezes Rady Ministrów powołał Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji, a w jego ramach podzespół – Komitet Sterujący do spraw Krajowych Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie. W lipcu 2011 roku Komitet Sterujący przyjął założenia krajowego systemu kwalifikacji, wstępną koncepcję raportu referencyjnego oraz propozycję *Słownika kluczowych pojęć związanych z krajowym systemem kwalifikacji* (Sławiński, red. 2011). W 2012 roku trwały prace nad projektem raportu referencyjnego. W grudniu 2012 roku projekt raportu referencyjnego został wstępnie przyjęty przez Komitet Sterujący, a w kwietniu 2013 roku przyjął go Międzyresortowy Zespół, przekazując następnie do końcowych konsultacji w ramach rządu. Przyjęcie tego raportu i zaprezentowanie go na forum Grupy Doradczej ds. Europejskiej Ramy Kwalifikacji przy Komisji Europejskiej oznacza, że Polska znajduje się w grupie krajów, których systemy kwalifikacji są porównywalne za pośrednictwem ERK.

Część monograficzna *Raportu* problematykę budowy Polskiej Ramy Kwalifikacji, jako kluczowego instrumentu w procesie integrowania i modernizacji krajowego systemu kwalifikacji, przedstawia w czterech rozdziałach (rozdziały 3–6 *Raportu*). W rozdziale 3. zaprezentowano ramę kwalifikacji jako

⁴⁷ Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 20, poz. 103); Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz. U. Nr 253, poz. 1520) oraz ponad 20 innych rozporządzeń.

⁴⁸ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia Europejskiej Ramy Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. U. C 111 z 6.05.2008, s. 1).

⁴⁹ Obecnie prace nad modernizacją krajowego systemu kwalifikacji są prowadzone przez Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie, w ramach projektu systemowego realizowanego pod nadzorem Ministerstwa Edukacji Narodowej.

instrument polityki na rzecz uczenia się przez całe życie, zarówno w kontekście polskim, jak i europejskim. Przedstawiono w nim koncepcję Polskiej Ramy Kwalifikacji, a także działania podejmowane przez kraje europejskie dla zbudowania lepszej możliwości porównywania kwalifikacji uzyskiwanych w Europie. Rozdział 4. poświęcony jest odniesieniu Polskiej Ramy Kwalifikacji do obowiązującej podstawy programowej kształcenia ogólnego. Napisany został z perspektywy dydaktycznej, czyli z punktu widzenia specjalistów zajmujących się zagadnieniami związanymi z programami i metodami kształcenia w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych. Rozdział 5. przedstawia Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (KRK-SW), przesłanki ich wprowadzenia jako rozwiązania systemowego, kształt KRK-SW i proces ich wdrażania oraz odniesienie przyjętych rozwiązań do procesów w europejskim szkolnictwie wyższym. Rozdział 6. prezentuje zmiany w szkolnictwie zawodowym w kontekście wyzwań wynikających z polityki na rzecz uczenia się przez całe życie oraz zachodzące w tym szkolnictwie procesy.